

KORKUT ATA TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI DERGİSİ
Ulusal ve Uluslararası Türk Dil ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi
The Journal of International Turkish Language & Literature Research

Sayı/ Issue 11 (Haziran/ June 2023), s. 611-630.
Geliş Tarihi-Received: 24.05.2023
Kabul Tarihi-Accepted: 13.06.2023
Araştırma Makalesi-Research Article
ISSN: 2687-5675
DOI: 10.51531/korkutataturkiyat.1301858

Dîvân Şiirinde Bütünlük Meselesi Bağlamında Nisârî'nin Şeyhülislâm Yahyâ Efendi Adına Yazdığı Bilinmeyen Bir Fethiyye

An Unknown Fathiyya Written on Behalf of Shaykh Al-Islam Yahya Within the Context of the Issue of Integrity in Divan Poetry

Muhammed İkbâl GÜLER*

Öz

Bu çalışmanın konusunu XVII. yüzyılda yaşamış "Nisârî" mahlaslı Hüseyin Nisârî Çelebi tarafından yazıldığı düşünülen bir fethiyyenin dîvân şiirinde bütünlük meselesi etrafında incelenmesi oluşturmaktadır. Süleymaniye Kütüphanesi Reşid Efendi Bölümü'nde 853-M yer numarasıyla kayıtlı mecmûada tespit edilen ve fethiyye türünde kaleme alınmış olan bu kasidenin XVII. yüzyılda yaşamış dîvân şâirlerinden Şeyhülislâm Yahyâ Efendi adına yazıldığı tespit edilmiştir. Ayrıca bu şiire dair kaynaklarda herhangi bir bilgi olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Çalışmada, "Kasîde-i Nisârî Efendi der-vasf-ı Yahyâ Efendi" serlevhasıyla kayıtlı 37 beyitten oluşan kasidenin çeviri yazılı metni verilmiş ve diliçi çevirisi yapılmıştır. Akabinde dîvân şiirinde bütünlük meselesine dair ortaya koyulan verilerden hareketle kasidenin incelenmesi gerçekleştirilmiştir. Kasidenin incelenmesi safhasında Fransız şiirinde kullanılan *anjanbman* tekniği ile dîvân şiirindeki *merhûn mısra* ve *merhûn beyit* terimleri arasındaki ilişkiye ve tezkirelerle dîvân şâirlerinin şiirlerinde geçen, şiirde bütünlüğe işaret eden "hem-vâr/yekdest/ma'mûr" kavramlarına değinilmiştir. Bu terimlere dair değerlendirmelerin akabinde Nisârî'nin kaleme aldığı kaside, ilgili terimler etrafında incelenerek şiirdeki bütünlük analiz edilmiştir. Netice olarak kasidede Nisârî tarafından kurulmuş bilinçli bir planın ve konu bütünlüğünün varlığı tespit edilmiştir. Nisârî'nin kasidesinden hareketle dîvân şiirinde bütünlük meselesine dair sınırlı sayıda çalışmaya katkı sunmak amaçlanmış; dîvân edebiyatı içerisinde ortaya konmuş manzum eserlerin bütüncül bir gözle değerlendirilmesi gerektiği tezi ileri sürülmüştür.

Anahtar kelimeler: Kaside, anjanbman, merhûn mısra, merhûn beyit, hem-vâr.

Abstract

The subject of this study is the examination of a fathiyya, which is thought to be written by Hüseyin Nisârî Çelebi, who lived in the 17th century, with the nom de guerre "Nisârî" around the issue of integrity in divan poetry. It has been determined that this eulogy, which was found in the journal registered with the place number 853-M in the Reşid Efendi Section of the Süleymaniye Library and was written in fathiyya type, was written in the name of Shaykh al-Islâm Yahya Efendi, one of the divan poets who lived in the 17th century, and that there is no information in the sources about this poem. In the study, the transliterated text of the eulogy, which consists of thirty-seven couplets registered with the title of "Kasîde-i Nisârî Efendi der-

* Dr. Öğr. Üyesi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Samsun/Türkiye, e-posta: mikbal.guler@omu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-8315-3998.

vasf-ı Yahyâ Efendi", was established, translated into language, and then analyzed based on the data revealed on the issue of integrity in divan poetry. During the analysis of the ode, the relationship between the enjambment technique used in French poetry and the terms of consecutive verse and a consecutive couplet in divan poetry, and the concepts of "hem-vâr/yek-dest/ma'mûr" (poetry with a theme) in the poems of the divan poets and pointing to the unity in poetry are mentioned. After evaluating these terms, the ode written by Nisârî was analyzed around the related terms, and the poem's integrity was analyzed. As a result, the existence of a conscious plan and subject integrity established by Nisârî in the eulogy has been determined. Based on Nisârî's eulogy, aimed to contribute to the limited number of studies on the integrity issue in divan poetry, the thesis has been put forward that the poetic works put forward in divan literature should be evaluated with a holistic eye.

Keywords: Ode, enjambment, consecutive verse, consecutive couplet, hem-vâr (poetry with a theme).

Giriş

Toplam 37 beyitlik "-yı" redifli kaside, Süleymaniye Kütüphanesi Reşid Efendi Bölümü'nde 853-M yer numarasıyla kayıtlı mecmûanın 106b numaralı sayfasında yer almaktadır. Kaynaklarda hakkında herhangi bir bilgiye rastlanmayan "Kaşide-i Nişârî Efendi der-vaşf-ı Yahyâ Efendi" serlevhalı kasidenin ardından "velehu" başlığıyla kayıtlı ve yine Nisârî mahlasının yer aldığı "muhabbetden" redifli beş beyitlik bir gazel gelmektedir. "Süleymaniye Kütüphanesi'ndeki 251 varaklık mecmûada 95 farklı şaire ait şiir mevcuttur. Şairler arasında XVII. yüzyıldan sonra yaşamış şairin bulunmuyor oluşu, mecmûanın XVII. yüzyılda tertip edildiğini göstermektedir" (Güler, 2023b, s. 215). Bu tespitten hareketle tezkirelerde XVII. yüzyılda yaşamış "Nisârî" mahlaslı iki şâir tespit edilmiştir. Bu şâirlerden ilki, Bursa'da yaşayıp h. 1067 / m. 1656-57 tarihinde Bursa'da vefat eden "Nisârî" mahlaslı Acem Yakûb Çelebi'dir.¹ Çağlayan (2007) tarafından yapılmış Acem Nisârî Yakûb Çelebi Dîvânı'nın neşrinde yukarıda zikredilen kaside ve gazele dair herhangi bir iz bulunmamaktadır. Bu yüzyılda yaşamış "Nisârî" mahlaslı diğer şâir ise 1075/1664-65² tarihinde vefat eden Dîvân-ı Humâyûn kâtiplerinden Hüseyin Nisârî Çelebi'dir (Abdülkadiroğlu, 1985, s. 559). Kaynaklarda kudretli bir şâir olduğu zikredilen Hüseyin Nisârî Çelebi'nin dîvân sahibi olduğu da belirtilmiştir.³ Her ne kadar Hüseyin Nisârî Çelebi'nin şiirlerine dair tezkirelerde yer verilen örnekler arasında çalışmanın konusunu teşkil eden kasideye veya "muhabbetden" redifli gazele dair bir iz bulunmasa da dîvânın bugün elde bulunmayışı ve *Acem Nisârî Yakûb Çelebi Dîvânı*'nda bu iki şiirin yer almayor oluşu, ilgili şiirlerin Hüseyin Nisârî Çelebi'ye ait olduğunu düşündürmektedir.

Nisârî'nin kasidesini sunduğu Şeyhülislâm Zekeriyâ-zâde Yahyâ Efendi, kudretli bir şâir, büyük bir devlet adamı olmasının yanı sıra Türk edebiyatında kendisine 34 kaside yazılmış önemli bir simadır.⁴ Şeyhülislâm Yahyâ Efendi'nin dîvânı vasıtasıyla şâirlik

¹ Acem Nisârî Yakûb Çelebi hakkında detaylı bilgi için bk. (Aksoyak, 2014).

² İsmail Belig, Nühbetü'l-Âsâr'ında Nisârî'nin h. 1073 senesinde vefat ettiğini belirtmiştir. Lâkin hem İsmail Belig'in hem de Safâyî'nin tezkiresine aldığı Zekî Ali Efendi tarafından Nisârî'nin vefatına düşürülen tarih mısrasının ebced değeri h. 1075 tarihine tekâbül etmektedir: "Nişârî Hüseyin'ün cinân ola cayı". Bk. (Abdülkadiroğlu, 1985, s. 559; Çapan, 2005, s. 570).

³ Hüseyin Nisârî Çelebi'ye dair tezkirelerde aktarılan şiirleri arasında Sultan IV. Mehmed'e sunduğu manzum *Tevârih-i âl-i Osmân*'ı dikkat çekmektedir. Bk. (Çapan, 2005, s. 572-576). Evliyâ Çelebi de Nisârî'nin IV. Murâd'ın tertip ettiği "cân sohbeti"nde bulunan şâirlerden olduğunu belirtmiştir: "Ve ahad gecesi meddâhân ve şâ'irân ve Tıflî ve Cevrî ve Nef'î ve Arzî ve Nedîmî ve Nisârî ve Beyânî ve Uzletî misilli şu'arâlar cem' olup cân sohbeti olurdu." Bk. (Kahraman, 2013, s. 73a). Evliyâ Çelebi'nin adını zikrettiği "Nisârî"nin -Acem Nisârî Yakûb Çelebi'nin ömrünü Bursa'da geçirmiş olması göz önünde bulundurularak- Dîvân-ı Humâyûn kâtibi şâir Hüseyin Nisârî Çelebi olduğu belirtilebilir. Hüseyin Nisârî Çelebi hakkında detaylı bilgi için bk. (Çapan, 2005, s. 570-581; Yılmaz, 2001, s. 234-235; Abdülkadiroğlu, 1985, s. 559-563).

⁴ İlyas Kayaokay tarafından yapılan çalışmada Şeyhülislâm Yahyâ Efendi'ye on yedi şâir tarafından otuz üç kaside yazıldığı tespit edilmiştir. Bu çalışma ile Şeyhülislâm Yahyâ Efendi'ye sunulan kaside sayısı otuz dörde,

vadisindeki izleri takip edilebildiği gibi kendisine yazılmış kasidelerden hareketle de şairler arasında hangi meziyetleriyle ön plana çıktığını görmek mümkün olmaktadır.⁵ Çalışmanın konusunu teşkil eden kaside de Nisârî'nin Şeyhülislâm Yahyâ Efendi'nin çağdaşı olması hasebiyle ayrı bir önem arz etmektedir.

Dîvân-ı Humâyûn kâtiplerinden Hüseyin Nisârî Çelebi (v. 1075/1664-65) tarafından yazıldığı düşünülen, kafiyesi “-â” ve redifi “-yı/-yi” olan kaside, girizgâh bölümü (10. beyit) geçiş işlevinden ötürü hariç tutulacak olursa, dört ana bölümden oluşmaktadır. Buna göre 1 ve 9. beyitler arası kasidenin teşbîb bölümünü, 11 ve 21. beyitler arası kasidenin medhiyye bölümünü, 22 ve 31. beyitler arası kasidenin fahriyye bölümünü, 32 ve 37. beyitler arası ise kasidenin duâ bölümünü oluşturmaktadır. Kasidede dikkati çeken husus, beyitlerin ve bölümlerin kendi içerisinde gramatik ve semantik açıdan “*anjambman (merhûn musra/beyit)*” ve “*hem-vâr/yek-dest/ma'mûr*” teknikleri⁶ sayesinde bütünlük arz ediyor olmalarıdır. Parçalarda sağlanan bu birlik, aynı zamanda şiirin bütününe de yansımış durumdadır. Çalışmamızda öncelikle kasidenin çeviri yazılı metni ve Nisârî tarafından oluşturulmuş plan gözetilerek yapılmış diliçi çevirisi aktarılmış, akabinde “*anjambman (merhûn musra/beyit)*” ve “*hem-vâr/yek-dest/ma'mûr*” kavramları izah edilerek kasidedeki plan çözümlenmiştir.

Nisârî'nin Şeyhülislâm Yahyâ Efendi'ye Yazdığı Kasidenin Çeviri Yazılı Metni ve Diliçi Çevirisi⁷

Kaşide-i Nisârî Efendi der-vaşf-ı Yahyâ Efendi

[me fâ 'i lün / fe 'i lâ tün / me fâ 'i lün / fe 'i lün (fa' lün)]

- 1 Zihî zamân-ı revân-bağş-ı neş'e-pîrâyî
Ki mürde dil yine buldı dem-i Mesîhâ'yı

kaside yazan şair sayısı ise on sekize ulaşmıştır. Şeyhülislâm Yahyâ Efendi'ye sunulan kasidelerle alakalı detaylı bilgi için bk. (Kayaokay, 2017).

⁵ Şeyhülislâm Yahyâ Efendi ile alakalı birçok kaynakta derli toplu bilgilerin mevcûdiyetinden dolayı ve çalışmanın hacmini aşmamak adına hayatı, eserleri ve sanatkârlığı hakkında detay bilgi verme ihtiyacı duyulmamıştır. Bu hususlarda detaylı bilgi için bk. (Kavruk, 2014; Kavruk, t.y.; Kaya, 2013).

⁶ “*hem-vâr/yek-dest/ma'mûr*” terimleri, bir anlatım tekniği olarak değerlendirilmiştir. Bu hususa dair detaylı bilgi, “Nisârî'nin kasidesinde *anjambman* ve *hem-vâr/yek-dest/ma'mûr* teknikleriyle kurulan plan” başlığı altında aktarılmıştır.

⁷ Çeviri yazılı metindeki zihafı kelimelemlerin imlâsında, mecmûadaki yazım şekli esas alınmış ve zihafa işaret etmek amacıyla Mehmet Fatih Köksal'ın (2017, s. 58-60) önerisi doğrultusunda zihaf yapılan harf italik yazılmıştır. Ayrıca mecmûada ünsüzle biten bir hecenin ünsüzle başlayan başka bir hece ile birleşmesi durumunda ortaya çıkan ünsüz benzeşmesi olayına, şedde harekesi ile işaret edilmiştir. Bu ünsüz benzeşmesinde “t-d” birleşmesinde “t” harfinin şeddeli okunması gerektiği yönünde şedde harekesi kullanılmıştır. İlgili imlâ hususiyeti, çeviri yazılı metinde “itdî” örneğinde olduğu gibi “d” simgesiyle gösterilmiştir. Bu hususta detaylı bilgi için bk. (Güler, 2023a, s. 52-55). Diliçi çeviride Yavuz Bayram'ın “Şerhten çözümlenmeye tahlilden incelemeye gazel” başlıklı yazısındaki yöntem kullanılmıştır. Bu yönteme göre metni meydana getiren her bir dilsel öge (ek, kelime vs.), metnin bağlamındaki *bütün işlevleri* göz önünde bulundurularak diliçi çeviriye aktarılmalı ve “beytin özgün kelimelerle düzyazıya çevrilişi” ile “beytin güncel kelimelerle düzyazıya çevrilişi (diliçi çeviri)” arasında gramatik paralellik korunmalıdır. Detaylı bilgi için bk. (Bayram, 2016). Bu doğrultuda her bir beytin altına, ilgili beytin numarası esas alınarak “1.1 Beytin özgün kelimelerle düzyazıya çevrilişi” ve “1.1.1 Beytin güncel kelimelerle düzyazıya çevrilişi (diliçi çeviri)” örneklerinde olduğu gibi alt başlıklar eklenmiş ve düzyazıya çevirme/diliçi çeviri işlemleri bu başlıkların altında aktarılmıştır. “Nisârî'nin kasidesinde *anjambman* ve *hem-vâr/yek-dest/ma'mûr* teknikleriyle kurulan plan” başlığı altında detaylı olarak anlatılacağı üzere *merhûn musra/beyit* ve *anjambman* tekniklerinden dolayı birbirleriyle anlam ilişkisi olan nusraların/beyitlerin düzyazıya çevirme/diliçi çeviri işlemleri yer yer ilgili beyitlerle birleştirilerek yapılmıştır. Ayrıca Walter G. Andrews'ın de belirttiği “sözdizimindeki belirsizlik”ten hareketle beyitlerdeki kelimelerin muhtemel farklı dizilişleri de göz önünde bulundurulmuştur. “Sözdizimindeki belirsizlik” meselesiyle alakalı detaylı bilgi için bk. (Andrews, 2014, s. 33-51). Diliçi çeviride, bazı kavramların metin içindeki işlevlerinin her

1.1 Beytin özgün kelimelerle düzyazıya çevrilişi

[Zihî zamân-ı revân-bağış-ı neş'e-pîrâyî ki mürde dil yine dem-i Mesîhâ'yı buldı.]

1.1.1 Beytin güncel kelimelerle düzyazıya çevrilişi (diliçi çeviri)

[Neşeyle süslenmiş can bağışlayan ne hoş bir vakit ki ölmüş gönül yine Hz. İsa'nın (Allah'ın izniyle ölümlere cân veren) nefesine kavuştu.]

2 Zihî tereşşuḥ-i ebr-i 'inâyet-i Bârî

Ki tâze itdi yine köhne bâğ-ı dünyâyı

2.1 Beytin özgün kelimelerle düzyazıya çevrilişi

[Tereşşuḥ-i ebr-i 'inâyet-i Bârî zihî ki köhne bâğ-ı dünyâyı yine tâze itdi.]

2.1.1 Beytin güncel kelimelerle düzyazıya çevrilişi (diliçi çeviri)

[Bârî⁸ olan Allah'ın ihsan bulutunun ince ince yağışı ne hoş ki dünyanın köhnemiş bağını yine yeşillendirdi.]

3 Zihî leṭâfet-i 'âlem ki pîre-zâl-ı felek

Maḥaldür itse yine da'va-yı Züleyhâ'yı

3.1 Beytin özgün kelimelerle düzyazıya çevrilişi

[Leṭâfet-i 'âlem zihî ki pîre-zâl-ı felek yine da'va-yı Züleyhâ'yı itse maḥaldür.]

3.1.1 Beytin güncel kelimelerle düzyazıya çevrilişi (diliçi çeviri)

[Âlem(den zuhûr eden) güzellikler ne hoştur ki dişleri dökülmüş, saçları ağarmış felek kocakarısı yine Züleyhâ'nın davasını gütsün yeridir.]

4 Cihân bu müjde ile reşk-i bezm-i Cemşîdî

Felek bu devr ile bezm-i neşât-peymâyî

4.1 Beytin özgün kelimelerle düzyazıya çevrilişi

[Cihân bu müjde ile reşk-i bezm-i Cemşîdî, felek bu devr ile bezm-i neşât-peymâyî.]

4.1.1 Beytin güncel kelimelerle düzyazıya çevrilişi (diliçi çeviri)

[Cihan bu müjde ile Cemşîd meclisinin kiskanılanı, felek (ise) bu dönüşüyle (etrafında) neşenin dolaştığı bir meclis (gibi olmuştur).]

5 Pür itdi gevher-i kâam ile sâki-i devrân

Mişâl-i câm-ı tehî dâmen-i temennâyı

5.1 Beytin özgün kelimelerle düzyazıya çevrilişi

[Sâki-i devrân mişâl-i câm-ı tehî dâmen-i temennâyı gevher-i kâam ile pür itdi.]

5.1.1 Beytin güncel kelimelerle düzyazıya çevrilişi (diliçi çeviri)

[Devrân⁹ sâkisi, boş kadehe benzeyen istek eteğini arzu (edilenlerin) mücevheriyle doldurdu.]

seviyeden okur tarafından daha net anlaşılabilmesi için Mücahit Kaçar'ın (2022) önerileri doğrultusunda ilgili kavramlarda notlandırma yoluna gidilmiştir.

⁸ **Bârî**: "Her şeyi takdir ettiği şekle uygun olarak yaratıp varlığa çıkararak, yaratan" anlamında esmâ-i hüsnâdan (Allah'ın en güzel isimlerinden)dir. Bk. ("Bârî").

⁹ "Devrân" kelimesi "dünya, felek; kader, tâlih, baht; zaman, çağ" gibi birçok anlama sahip olmakla birlikte "dönmek" manasına gelen "deverân" kökünden türediği ve sâki, halka şeklinde tertip edilen meclislerde ortada dolaşarak içki sunduğu için kelimenin ihtivâ ettiği mana zenginliği diliçi çeviride aslı muhafaza edilerek sunulmaya çalışılmıştır. Bk. ("Devran"; Pala, 2015, s. 387).

6 Riyâz-ı şevk-i bahâr-ı cihân bu faşl içre
‘Aceb mi virse ğınâ-yı behişt-i vâlâyı

7 Kim oldı pîr-i felek gibi bir kühen-sâla
Hevâ-yı feyz eşeri mâye-bağş bir nâyı

6-7.1 Beytin özgün kelimelerle düzyazıya çevrilişi

[Riyâz-ı şevk-i bahâr-ı cihân bu faşl içre ğınâ-yı behişt-i vâlâyı virse ‘aceb mi kim mâye-bağş bir nâyı, pîr-i felek gibi bir kühen-sâla hevâ-yı feyz eşeri oldı.]

6-7.1.1 Beytin güncel kelimelerle düzyazıya çevrilişi (diliçi çeviri)

[Cihanın bahar (vaktinde can bulan) parıltılı bahçeler bu vakte yüce cennetin zenginliğini verse şaşılır mı? Zira (o bahçelerin içindeki) eşyanın özünü bahşeden bir neyi¹⁰ (üflemesi), yaşlı felek gibi gün görmüş bir ihtiyar için feyz (dolu) hava(nın bıraktığı) iz oldu.]

[Cihanın bahar (vaktinde can bulan) parıltılı bahçeler bu vakte yüce cennetin zenginliğini verse şaşılır mı? Zira (o bahçelerin içindeki) mâye¹¹ makamını bahşeden neyi(nden duyulanlar), yaşlı felek gibi gün görmüş bir ihtiyar için feyzli nağmelerin olduğu bir (mûsikî) eseri oldu.]

6-7.2 Beytin özgün kelimelerle düzyazıya çevrilişi

[Riyâz-ı şevk-i bahâr-ı cihân bu faşl içre ğınâ-yı behişt-i vâlâyı virse ‘aceb mi kim bir nâyı, pîr-i felek gibi bir kühen-sâla mâye-bağş hevâ-yı feyz eşeri oldı.]

6-7.2.1 Beytin güncel kelimelerle düzyazıya çevrilişi (diliçi çeviri)

[Cihanın bahar (vaktinde can bulan) parıltılı bahçeler bu vakte yüce cennetin zenginliğini verse şaşılır mı? Zira (o bahçelerin) bir neyi(nden çıkan ses), yaşlı felek gibi gün görmüş bir ihtiyar için eşyanın özünü bahşeden feyz (dolu) hava(nın bıraktığı) iz oldu.]

[Cihanın bahar (vaktinde can bulan) parıltılı bahçeler bu vakte yüce cennetin zenginliğini verse şaşılır mı? Zira (o bahçelerin) bir neyi(nden çıkan ses), yaşlı felek gibi gün görmüş bir ihtiyar için mâye makamını bahşeden feyzli nağmelerin olduğu bir (mûsikî) eseri oldu.]

8 Ne devr-i şevk-fezâdır bu kim unutturdu
Cihâniyân-ı ğama devr-i câm-ı şahbâyı

8.1 Beytin özgün kelimelerle düzyazıya çevrilişi

[Bu ne devr-i şevk-fezâdır kim cihâniyân-ı ğama devr-i câm-ı şahbâyı unutturdu.]

8.1.1 Beytin güncel kelimelerle düzyazıya çevrilişi (diliçi çeviri)

[Bu nasıl bir şevk veren zamandır ki gam (içinde yaşayan) insanlara şarap kadehinin (mecliste elden ele) devredilişini unutturdu?]

[Bu nasıl bir şevk-efzâ devridir ki¹² gam (içinde yaşayan) insanlara şarap kadehinin (mecliste elden ele) devredilişini unutturdu?]

9 Nedür bu çeşm-i felekde nigâh-ı luţf-âmîz
Ki virmede yine ehl-i dile tesellâyı

¹⁰ Beyitte geçen “nây” kelimesi hem “buğdaygillerden, sulak yerlerde yetişen, çeşitli türleri olan, içi boş, yüzü boğumlu bitki” manasına gelen “kamuş” hem de “mûsikîmizde, bilhassa Mevlevî mûsikisinde çok yer tutmuş olan, dokuz boğumlu kamuştan yapılan, ön tarafında altı, arka tarafında bir deliği bulunan nefesli saz” manasında kullanılmıştır. Bk. (“Ney-Nay”; “Kamuş”).

¹¹ **Mâye**: Mûsikîmizde uşşak ve segâhın birleşmesinden meydana gelmiş birleşik makam. Bk. (“Mâye”).

¹² **Şevk-efzâ**: Mûsikîmizde bir birleşik makam. Bk. (“Şevkefzâ”). **Devir**: Klasik Türk mûsikisinde bir eserin her ölçüsüne verilen isim [Genellikle büyük ölçüler ve peşrevler için kullanılmıştır]. Bk. (“Devir-Devr”).

9.1 Beytin özgün kelimelerle düzyazıya çevrilişi

[Çeşm-i felekde bu nigâh-ı luṭf-âmîz nedür ki ehl-i dile yine tesellâyı virmede?]

9.1.1 Beytin güncel kelimelerle düzyazıya çevrilişi (diliçi çeviri)

[Feleğin gözündeki iyilik taşıyan bu bakış nedir ki gönül ehline yine teselli vermekte?]

- 10 Meger ki geldi ğazâdan o server-i ‘âlem
Müşerref eyledi bu şeh-r-i şöhret-efzâyı

10.1 Beytin özgün kelimelerle düzyazıya çevrilişi

[Meger ki o server-i ‘âlem ğazâdan geldi, bu şeh-r-i şöhret-efzâyı müşerref eyledi.]

10.1.1 Beytin güncel kelimelerle düzyazıya çevrilişi (diliçi çeviri)

[Meğer o âlemin serveri gazadan geldi (ve) bu şöhret arttıran şehri şerefliendirdi.]

- 11 Zebân-zed-i büleğâ fahr-i zümre-i ‘ulemâ
Sipeh-bed-i fuзалâ ‘arşa-gîr-i dānâyî

- 12 Nihâl-i dād-ı ber-gülsitân-ı dîn ü düvel
Çerâğ-ı mihr-eşer-i çillegâh-ı taḫvâyî

- 13 Cenâb-ı Hâzret-i Yahyâ Efendi kim baḫtı
Musahḫar eyledi aña rüsüm-i fetvâyı

11-12-13.1 Beytin özgün kelimelerle düzyazıya çevrilişi

[Zebân-zed-i büleğâ; fahr-i zümre-i ‘ulemâ; sipeh-bed-i fuзалâ; ‘arşa-gîr-i dānâyî; nihâl-i dād-ı ber-gülsitân-ı dîn ü düvel; çerâğ-ı mihr-eşer-i çillegâh-ı taḫvâyî Cenâb-ı Hâzret-i Yahyâ Efendi kim baḫtı rüsüm-i fetvâyı aña musahḫar eyledi.]

11-12-13.1.1 Beytin güncel kelimelerle düzyazıya çevrilişi (diliçi çeviri)

[Güzel ve düzgün söz söyleyenlerin dillerine pelesenk olan; âlimler zümresinin övüncü; faziletliğin başkumandanı; bilgi arsasını zapt eden; dinin ve devletlerin gülistanı üzerindeki adalet fidanı; taḫvâ çilehânesindeki güneşten iz taşıyan kandil olan Hazret-i Yahyâ Efendi ki baḫtı fetva kurallarını ona boyun eğdirdi.]

- 14 O yek-süvâr-ı cihân-ı süḫan ki gösterse
Kümeyt-i ḫâme-i müşğîn-‘anâne irḫâyı

- 15 Ser-i süḫanver-i erbâb-ı ṭab‘a teng eyler
Ferâḫ-deşt-i pehn-‘arşagâh-ı dünyâyı

14-15.1 Beytin özgün kelimelerle düzyazıya çevrilişi

[O yek-süvâr-ı cihân-ı süḫan ki kümeyt-i ḫâme-i müşğîn-‘anâne irḫâyı gösterse, ferâḫ-deşt-i pehn-‘arşagâh-ı dünyâyı ser-i süḫanver-i erbâb-ı ṭab‘a teng eyler.]

14-15.1.1 Beytin güncel kelimelerle düzyazıya çevrilişi (diliçi çeviri)

[O söz mülkünün eşsiz binicisi ki (içi yağmur dolu) siyah bulut (gibi) olan kalem atının (nasıl) saliverildiğini gösterse, dünyanın geniş arsasındaki aydınlık ovayı şiirde mâhir olan söz ustasının başına dar eyler.]

- 16 O fâzıl-ı ‘ulemâ kim ğubâr-ı keşinden
Alup ideydi şabâ ‘azm-i bâğ-peymâyı

- 17 İderdi müşk ile pür ceyb-i lâle gibi hemân
Güşâde-dâmen-i her-ğonçe-i muṭarrâyı

16-17.1 Beytin özgün kelimelerle düzyazıya çevrilişi

[O fâzıl-ı ʿulemâ kim şabâ, ğubâr-ı keşfinden alup ʿazm-i bâğ-peymâyı ideydi, güşâde-dâmen-i her-ğonçe-i muţarrâyı ceyb-i lâle gibi hemân müşk ile pür iderdi.]

16-17.1.1 Beytin güncel kelimelerle düzyazıya çevrilişi (diliçi çeviri)

[O âlimlerin fâziletlisi ki tan yeli, (onun) pabucunun toprağından alıp bağı gezmek için yola çıkaydı, körpe goncaların hepsinin açılmış eteğini lalenin cebi (içi) gibi hemen misk ile doldururdu.]

- 18 Hâkîm reʿyi nabîz-ğîr-i mâh-ı nev olsa
Tâbîʿatından anuñ maĥv iderdi sevdâyı

18.1 Beytin özgün kelimelerle düzyazıya çevrilişi

[Hâkîm reʿyi nabîz-ğîr-i mâh-ı nev olsa, anuñ tâbîʿatından sevdâyı maĥv iderdi.]

18.1.1 Beytin güncel kelimelerle düzyazıya çevrilişi (diliçi çeviri)

[O hikmet sahibi tabib, kanaati ile (muayene ederek) yeni ayın nabzını tutsa, onun yaradılışından karayı (siyah lekeleri) yok ederdi.]

- 19 Olursa nâzım-ı aĥvâl-i çarĥ tedbîri
Benât-ı naʿş'a virür ülfet-i Şüreyyâ'yı

19.1 Beytin özgün kelimelerle düzyazıya çevrilişi

[Nâzım-ı aĥvâl-i çarĥ tedbîri olursa, Benât-ı naʿş'a ülfet-i Şüreyyâ'yı virür.]

19.1.1 Beytin güncel kelimelerle düzyazıya çevrilişi (diliçi çeviri)

[(Onun) âlemde olup bitenleri düzene sokma (yönünde) bir tasarrufu olursa, Büyükkepçe'ye¹³ Ülker'in¹⁴ dostluğunu kazandırır.]¹⁵

[(Onun) âlemde olup bitenlerin şâiri olma (yönünde) bir tasarrufu olursa, Büyükkepçe'ye Ülker'in dostluğunu kazandırır.]

[(Onun) âlemde olup bitenlerin şâiri olma / olup bitenleri düzene sokma (yönünde) bir tasarrufu olursa, (dağınık olan) Büyükkepçe'ye (yedi yıldızdan oluşan) Ülker'in uyumunu (düzenini) bahşeder.]¹⁶

- 20 Başıldı gerd-i şenâʿat tarîĥ-i zilletde
Seĥâb-ı ʿadli idelden cihâna saĥķâyî

20.1 Beytin özgün kelimelerle düzyazıya çevrilişi

[Seĥâb-ı ʿadli cihâna saĥķâyî idelden, gerd-i şenâʿat tarîĥ-i zilletde başıldı.]

¹³ **Büyükkepçe** (Benât-ı naʿş): Büyükayı (Ursa Major) takımyıldızındaki Büyükkepçe'yi oluşturan en parlak yedi yıldız olan Surt, Ayibeli, Ayıyuluğu, Sokum, Kuyruk, Örtü ve Önder isimli yıldızlara verilen ad. Bk. (Güneş, s. 249).

¹⁴ **Ülker**: Burçlar kuşağı üzerinde, Boğa takımyıldızı içinde bir yıldız topluluğu. Bk. (Güneş, s. 263).

¹⁵ "Büyükayı burcunun, Ülker ile savaşı: Kırgız Türk inanışına yaklaşan bir Altay efsanesi ise şöyledir: '... Kutlu bir inek, yeryüzünde dehşet salan, Meçin adlı bir böceği öldürmüş ve parçalarını göğe savurmuş. 6 parçası, Ülker'i oluşturmuş. Bir parçasını da Büyükayı burcu saklamış. Bunun için Ülker, Yedi kardeşleri [Büyükayı'yı] kovalayıp dururmuş...' Kırgız Türklerinin Büyükayı burcuna 'Yeti Karakçı' yani *Yedi Haydut* demeleri boş değildir. Onlara göre Ülker, başlangıçta 7 yıldız idi." Bk. (Ögel, 1995, s. 210).

¹⁶ Yedi yıldızdan müteşekkil "Benât-ı naʿş" adı verilen "Büyükkepçe" yıldız takımı "dağınıklık, perişânlık hâli" için kullanılırken "Benât-ı naʿş ile birlikte zikredildiğinde Süreyyâ yıldızı [Ülker] derli toplu olmayı" ifaade eder. Bk. (Pala, 2015, s. 66; Uzun, 2010).

20.1.1 Beytin güncel kelimelerle düzyazıya çevrilişi (diliçi çeviri)

[(Onun) adalet (yağdıran) bulutu âleme sakalık yaptığından beri, (içinde) kötülük (barındıran) toprak alçaklık yolunda basıldı.]

- 21 Felekde şimdi bir îkâz-ı fitne eyler yok
Meger ki nâle-i dil çeşm-i şüh-i ra'nâyî

21.1 Beytin özgün kelimelerle düzyazıya çevrilişi

[Çeşm-i şüh-i ra'nâyî nâle-i dil meger ki şimdi felekde bir îkâz-ı fitne eyler yok.]

21.1.1 Beytin güncel kelimelerle düzyazıya çevrilişi (diliçi çeviri)

[Letâfet, güzellik (sahibi) şuh bakışlı(nın) gönülden/dilden (dökülen) iniltileri (sözleri, şiiirleri) dışında şimdi âlemde fitneye karşı (insanları) uyararı biri yok.]

- 22 Penâh-ı ehl-i dilâ melce'-i ümem-şadrâ
Eyâ şeref-dih-i dîhîm-i mülk-i dānāyî

- 23 Benem cihān-ı belāgatde gerçi bî-hem-tā
Güzîde şâ'ir-i ğuzzā-yı şadr-ı yektāyî

- 24 Kūşūr ider yine vaşfuında ṭab'-ı çālākum
Ne deñlü geşt ü güzār itse mülk-i ma'nāyî

22-23-24.1 Beytin özgün kelimelerle düzyazıya çevrilişi

[Penâh-ı ehl-i dilâ melce'-i ümem-şadrâ! Eyâ şeref-dih-i dîhîm-i mülk-i dānāyî! Gerçi cihān-ı belāgatde bî-hem-tā; güzîde şâ'ir-i ğuzzā-yı şadr-ı yektāyî benem; ṭab'-ı çālākum mülk-i ma'nāyî ne deñlü geşt ü güzār itse, yine vaşfuında kūşūr ider.]

22-23-24.1.1 Beytin güncel kelimelerle düzyazıya çevrilişi (diliçi çeviri)

[Ey gönül ehlinin (ve) ey milletlerin başında olanların sığınağı! Ey bilginin hüküm sürdüğü ülkedeki taca şeref veren! Her ne kadar belagat mülkünde eşi bulunmayan; eşsizliğin en yüksekindeki gazilerin seçkin şâiri olsam; hareketli yaratılışım mana mülkünü ne kadar gezip dolaşsa da yine senin vasfında kusur eder(im).]

- 25 Benem o dā'i-yi dîrîne-i şenākāruñ
Felek didükleri bed-ḥū-sirişt hercāyî

25.1 Beytin özgün kelimelerle düzyazıya çevrilişi

[O dā'i-yi dîrîne-i şenākāruñ benem. Felek didükleri hercāyî, bed-ḥū-sirişt.]

25.1.1 Beytin güncel kelimelerle düzyazıya çevrilişi (diliçi çeviri)

[O övgüde bulunan en eski duacın benim. Felek dedikleri (ise) kararı olmayan, huysuzun tekidir.]¹⁷

25.2 Beytin özgün kelimelerle düzyazıya çevrilişi

[Hercāyî, bed-ḥū-sirişt didükleri felek, o dā'i-yi dîrîne-i şenākāruñ benem.]

25.2.1 Beytin güncel kelimelerle düzyazıya çevrilişi (diliçi çeviri)

[Kararı olmayan, huysuz dedikleri bu dünya(da) o övgüde bulunan en eski duacın benim.]

¹⁷ "En eski duacı" olan şâir ile "felek" in mukayese sebebi, her ikisinin de ortak noktası olan "kadim" oluşlarıdır. Yani şâir, mübalağa yoluna giderek "kadim felek" i olumsuzlamış ve böylelikle kendisinin memdûhunun "en eski duacısı" (felekten de eski) olmasını ön plana çıkarmaya çalışmıştır. "Şâir" ile "felek" arasında kurulan bir diğer ilişki ise tezat yoluyla sağlanmıştır. Bu tezada göre felek, kararsız ve aksi tavırlar sergilerken şâir, her zaman memdûhun iyiliği için duacı olmuştur.

26 Nice zamân beni dūr itdi âstânuñdan
Egerçi olmuş idüm gūşe-gîr-i tenhâyî

26.1 Beytin özgün kelimelerle düzyazıya çevrilişi¹⁸

[Gūşe-gîr-i tenhâyî olmuş idüm egerçi; felek didükleri hercâyî, bed-ḥû-sirişt nice zamân beni âstânuñdan dūr itdi.]

26.1.1 Beytin güncel kelimelerle düzyazıya çevrilişi (diliçi çeviri)

[Uzlete çekilip elimi eteğimi her şeyden çekmeme rağmen bu felek dedikleri kararı olmayan, huysuz nice zaman beni senin eşiğinden uzak etti.]

27 Geçürmedüm hele bî-hüde vaḳtümü baña
Müyesser eyledi Ḥaḳ fenn-i şî'r ü inşâyî

27.1 Beytin özgün kelimelerle düzyazıya çevrilişi

[Vaḳtümü hele bî-hüde geçürmedüm. Ḥaḳ baña fenn-i şî'r ü inşâyî müyesser eyledi.]

27.1.1 Beytin güncel kelimelerle düzyazıya çevrilişi (diliçi çeviri)

[Vaktimi bilhassa boş geçirmedim. (Böylelikle) Hak bana şiir ve inşâ hünelerini nasip etti.]

27.2 Beytin özgün kelimelerle düzyazıya çevrilişi¹⁹

[Egerçi gūşe-gîr-i tenhâyî olmuş idüm, vaḳtümü hele bî-hüde geçürmedüm. Ḥaḳ baña fenn-i şî'r ü inşâyî müyesser eyledi.]

27.2.1 Beytin güncel kelimelerle düzyazıya çevrilişi (diliçi çeviri)

[Her ne kadar uzlete çekilip elimi eteğimi her şeyden çekmiş olsam da vaktimi bilhassa boş geçirmedim. (Böylelikle) Hak bana şiir ve inşâ hünelerini nasip etti.]

27.3 Beytin özgün kelimelerle düzyazıya çevrilişi²⁰

[Felek didükleri hercâyî, bed-ḥû-sirişt nice zamân beni âstânuñdan dūr itdi; egerçi gūşe-gîr-i tenhâyî olmuş idüm, vaḳtümü hele bî-hüde geçürmedüm. Ḥaḳ baña fenn-i şî'r ü inşâyî müyesser eyledi.]

27.3.1 Beytin güncel kelimelerle düzyazıya çevrilişi (diliçi çeviri)

[Felek dedikleri kararı olmayan, huysuz nice zaman beni senin eşiğinden uzak etse (ve bu sebepten) her ne kadar uzlete çekilip elimi eteğimi her şeyden çekmiş olsam da vaktimi bilhassa boş geçirmedim. (Böylelikle) Hak bana şiir ve inşâ hünelerini nasip etti.]

28 Felek bu denli bilürken merâtib-i ḳadrüm
Ḳomaz benümle dem-â-dem nizâ' vü da'vâyî

28.1 Beytin özgün kelimelerle düzyazıya çevrilişi

[Felek, merâtib-i ḳadrüm bu denli bilürken benümle dem-â-dem nizâ' vü da'vâyî ḳomaz.]

28.1.1 Beytin güncel kelimelerle düzyazıya çevrilişi (diliçi çeviri)

[Felek, kadrimin derecelerini bu denli bilirken benimle her an çekişmekten geri durmaz.]

¹⁸ 25. beyitte mana hem kendi içerisinde bir bütünlük arz etmekte hem de ilgili beytin ikinci mısrası merhûn mısra olup 26. beytin öznesi konumundadır.

¹⁹ 27. beyitte mana hem kendi içerisinde bir bütünlük arz etmekte hem de 26. beytin ikinci mısrası merhûn mısra olup 27. beyte bağlı cümle olarak bağlanabilmektedir.

²⁰ 27. beyitte mana hem kendi içerisinde bir bütünlük arz etmekte hem de 25. beytin ikinci mısrası ve 26. beytin tamamı merhûn olarak 27. beyte bağlanmakta ve yeni bir anlam katmanı oluşmaktadır.

28.2 Beytin özgün kelimelerle düzyazıya çevrilişi

[Felek, bu denli merâtib-i kıadrüm bilirken benimle dem-â-dem nizâ^c vü da^vvâyı kıomaz.]

28.2.1 Beytin güncel kelimelerle düzyazıya çevrilişi (diliçi çeviri)

[Felek, kadrimin bu denli derecelerini bilirken benimle her an çekışmekten geri durmaz.]

29 İder gehî dil-i zârı nişân-ı tîr-i cefâ
Görür tabî^catümi gâh ider mudârâyı

29.1 Beytin özgün kelimelerle düzyazıya çevrilişi²¹

[Felek, merâtib-i kıadrüm bu denli bilirken / bu denli merâtib-i kıadrüm bilirken benimle dem-â-dem nizâ^c vü da^vvâyı kıomaz. Gehî dil-i zârı nişân-ı tîr-i cefâ ider, gâh tabî^catümi görür; mudârâyı ider.]

29.1.1 Beytin güncel kelimelerle düzyazıya çevrilişi (diliçi çeviri)

[Felek, kadrimin derecelerini bu denli bilirken / kadrimin bu denli derecelerini bilirken benimle her an çekışmekten geri durmaz; bazen dermansız gönlü cefâ okuna hedef eyler, bazen yaratılışımı görüp zâhirde dostmuş gibi davranır.]

30 Egerçi seng-i ğamı kıaldırur tarîkıumdan
Şikest ider yine mir²ât-i kıalb-i şeydâyı

30.1 Beytin özgün kelimelerle düzyazıya çevrilişi²²

[Felek, kadrimin derecelerini bu denli bilirken / kadrimin bu denli derecelerini bilirken benimle her an çekışmekten geri durmaz. Egerçi tarîkıumdan seng-i ğamı kıaldırur, mir²ât-i kıalb-i şeydâyı şikest ider.]

30.1.1 Beytin güncel kelimelerle düzyazıya çevrilişi (diliçi çeviri)

[Felek, kadrimin derecelerini bu denli bilirken / kadrimin bu denli derecelerini bilirken benimle her an çekışmekten geri durmaz. (Şöyle ki;) her ne kadar yolumdan gam taşını kaldırsa da (eline aldığı o taşla) dîvâne gönlün aynasını kırar.]

30.2 Beytin özgün kelimelerle düzyazıya çevrilişi²³

[Felek, kadrimin derecelerini bu denli bilirken / kadrimin bu denli derecelerini bilirken benimle her an çekışmekten geri durmaz. Gâh tabî^catümi görür; mudârâyı ider. Egerçi tarîkıumdan seng-i ğamı kıaldırur, mir²ât-i kıalb-i şeydâyı şikest ider.]

30.2.1 Beytin güncel kelimelerle düzyazıya çevrilişi (diliçi çeviri)

[Felek, kadrimin derecelerini bu denli bilirken / kadrimin bu denli derecelerini bilirken benimle her an çekışmekten geri durmaz. Bazen yaratılışımı görüp zâhirde dostmuş gibi davranır. (Şöyle ki;) her ne kadar yolumdan gam taşını kaldırsa da (eline aldığı o taşla) dîvâne gönlümün aynasını kırar.]

31 Felekdür ehl-i dilün haşm-ı cân-ı bîmârı
Felekdür ehl-i menzile iden bu ğavġâyı

²¹ 28. beyitte mana hem kendi içerisinde bir bütünlük arz etmekte hem de 29. beytin öznesi olan “felek” kelimesini içerisinde barındırmasından dolayı merhûn beyit olmaktadır.

²² 30. beytin öznesi olan “felek” 28. beyitte olduğu için 28 ve 30. beyitler arasında merhûn beyit ilişkisi vardır.

²³ 28 ve 30. beyitlerin merhûn beyitler olmasının yanı sıra 30. beyitte 29. beytin ikinci mısrasındaki “mudârâ etmek” (zâhiren dost gibi davranmak) eylemi açıklandığı için 29. beytin ikinci mısrası da merhûn mısra olmaktadır.

31.1 Beytin özgün kelimelerle düzyazıya çevrilişi

[Ehl-i dilün hâşm-ı cân-ı bîmârı felekdür. Ehl-i menzile bu gavğâyı iden felekdür.]

31.1.1 Beytin güncel kelimelerle düzyazıya çevrilişi (diliçi çeviri)

[Gönül ehlinin hasta canının düşmanı felektir. Yolda olanlarla mücadeleye girişen felektir.]

32 Yeter Nişârî bu sūz u güdâzıla itdün
Gehî fiğân u gehî şekve-i ğam-efzâyı

32.1 Beytin özgün kelimelerle düzyazıya çevrilişi

[Nişârî! Bu sūz u güdâzıla gehî fiğân u gehî şekve-i ğam-efzâyı itdün yeter!]

32.1.1 Beytin güncel kelimelerle düzyazıya çevrilişi (diliçi çeviri)

[Ey Nisârî! Bu yanıp yakılmayla bazen feryat edip bazen gam arttıran şikayetlerde bulunduğun yeter!]

32.2 Beytin özgün kelimelerle düzyazıya çevrilişi

[Bu sūz u güdâzıla gehî fiğân u gehî şekve-i ğam-efzâyı itdün nişârî yeter!]

32.2.1 Beytin güncel kelimelerle düzyazıya çevrilişi (diliçi çeviri)

[Bu yanıp yakılmayla bazen feryat edip bazen gam arttıran şikayetlerde bulunarak saçıldığın yeter!]

33 Du'â-yı devletine vahtidür cür'et idüp
Getür hürüşa dil-i hâme-i güher-zâyı

33.1 Beytin özgün kelimelerle düzyazıya çevrilişi

[Cür'et idüp dil-i hâme-i güher-zâyı hürüşa getür. Du'â-yı devletine vahtidür.]

33.1.1 Beytin güncel kelimelerle düzyazıya çevrilişi (diliçi çeviri)

[Cesaret gösterip mücevher doğuran kaleminin dilini coştur. (Zira onun) ululuğunun, saadetinin (devamı için) dua etmenin vaktidir.]

33.2 Beytin özgün kelimelerle düzyazıya çevrilişi

[Dil-i hâme-i güher-zâyı hürüşa getür. Cür'et idüp du'â-yı devletine vahtidür.]

33.2.1 Beytin güncel kelimelerle düzyazıya çevrilişi (diliçi çeviri)

[Mücevher doğuran kaleminin dilini coştur. (Zira onun) ululuğunun, saadetinin (devamı için) cesaret gösterip dua etmenin vaktidir.]

34 Hemîşe tâ ki ğuzât-ı mücâhidîn-i ümem
Güşâde eyleye himmetle mülk-i a'dâyı

34.1 Beytin özgün kelimelerle düzyazıya çevrilişi²⁴

[Tâ ki ğuzât-ı mücâhidîn-i ümem, mülk-i a'dâyı himmetle hemîşe güşâde eyleye, cür'et idüp du'â-yı devletine vahtidür.]

²⁴ 33. beyitte mana kendi içerisinde bir bütünlük arz etmektedir. Ayrıca zikredilen beytin 1. mısrasındaki "du'â-yı devletine" tamlanmasının tamlayanı "onun" (Şeyhülislâm Yahyâ Efendi'nin) olabileceği gibi 34. beyitte bahsedilen "onların" (gazilerin) şeklinde de olabilir. Zira 34. beytin 1. mısrasındaki "tâ ki" (böylelikle) yapısı, bu beytin öncesinde herhangi bir yapıya (beyit/mısra) bağlanmasını gerektirmektedir. Yani 33. beytin ilk mısrası 34. beyitle bağlanarak merhûn mısra olmaktadır.

34.1.1 Beytin güncel kelimelerle düzyazıya çevrilişi (diliçi çeviri)

[Tâ ki milletlerin cihat yolundaki gazileri, düşman mülkünü gayret ederek / mânevî yardımla dâima ferah kılsınlar diye (fethetsinler diye) (onların) ululuğunun, saadetinin (devamı için) cesaret gösterip dua etmenin vaktidir.]

35 Şafâlar eyleye bezm-i cihânda devletle
Felekde Zühre ki tâ ide nağme-pîrâyî

35.1 Beytin özgün kelimelerle düzyazıya çevrilişi

[Bzm-i cihânda devletle şafâlar eyleye ki tâ felekde Zühre nağme-pîrâyî ide.]

35.1.1 Beytin güncel kelimelerle düzyazıya çevrilişi (diliçi çeviri)

[Cihan meclisinde ululukla, saadetle huzur bula. Ta ki semâdaki Zühre²⁵ (onun meclisini) nağmeyle süsleye.]

35.2 Beytin özgün kelimelerle düzyazıya çevrilişi²⁶

[Tâ ki bezm-i cihânda devletle şafâlar eyleye; felekde Zühre nağme-pîrâyî ide, du‘â-yı devletine cür‘et idüp vahtidür.]

35.2.1 Beytin güncel kelimelerle düzyazıya çevrilişi (diliçi çeviri)

[Böylelikle cihan meclisinde ululukla, saadetle huzur bulsun; semâdaki Zühre yıldızı (onun meclisini) nağmeyle süslesin diye (onun) ululuğunun, saadetinin (devamı için) cesaret gösterip dua etmenin vaktidir.]

36 Ğubâr-ı dergehinün kuḥl-i rüşenâsından
İde dü-çeşm-i felek kesb-i nûr-ı bînâyı

36.1 Beytin özgün kelimelerle düzyazıya çevrilişi

[Dü-çeşm-i felek, ğubâr-ı dergehinün kuḥl-i rüşenâsından kesb-i nûr-ı bînâyı ide.]

36.1.1 Beytin güncel kelimelerle düzyazıya çevrilişi (diliçi çeviri)

[Feleğin iki gözü (güneş ve ay) onun eşîğinin toprağının ışıltılı sürmesinden basiret sahibi gözün nurunu elde ede.]

37 Vücûd-ı pâki virüp şadr-ı devlete revnaḳ
Pür ide nağme-i kânûn-ı fazlı dünyâyı

37.1 Beytin özgün kelimelerle düzyazıya çevrilişi

[Vücûd-ı pâki şadr-ı devlete revnaḳ virüp nağme-i kânûn-ı fazlı dünyâyı pür ide.]

37.1.1 Beytin güncel kelimelerle düzyazıya çevrilişi (diliçi çeviri)

[Mübarek varlığı devletin başına parlaklık verip lütuf kanunun²⁷ nağmesi dünyâyı doldura.]

²⁵ **Zühre:** Utârit’ten sonra güneşe en yakın gezegen, Çulpan, Venüs. Bk. (“Zühre”).

²⁶ 35. beyitte mana kendi içerisinde bir bütünlük arz etmektedir. Ayrıca zikredilen beytin 2. mısrasındaki “ki tâ” (böylelikle) yapısı cümle başı yapıldığında bu beytin öncesinde herhangi bir yapıya (beyit/mısra) bağlanmasını gerektirmektedir. Yani 33. beytin ilk mısrası 35. beyitle bağlanarak merhûn mısra olmaktadır.

²⁷ **Kanun:** 1- Devletçe konan ve her vatandaşın uyması gereken yazılı hukuk kuralı, yasa.

2- Sol köşesi kesik dikdörtgen biçimindeki tahta bir tabla üzerine geçirilmiş tellerden meydana gelen ve yatık durumda dizler üzerine konarak iki elin işaret parmağındaki yüksüklere tutturulmuş birer mızrapla çalınan çalgı. Bk. (“Kânun”).

Nisârî'nin kasidesinde *anjambman* ve *hem-vâr / yek-dest / ma'mûr* teknikleriyle kurulan plan

Nisârî, yukarıda çeviri yazılı metni ve diliçi çevirisi aktarılan şiirde, kasidenin memdûhu olan Şeyhülislâm Yahyâ Efendi'nin merkezde olduğu bir plan kurmuştur. Bu planda üslûp bağlamında şâirin başvurduğu iki teknik tespit edilmiştir. Bu tekniklerden ilki ve yoğun olarak kullanılanı *anjambman* (merhûn mısra/beyit) tekniğidir. Fransız şiirinde “*anjambman/enjambement*”, bir mısradaki mananın gramatik ve semantik açıdan bir sonraki mısrada/mısralarda tamamlanması demektir.²⁸ Ayrıca *anjambman* tekniğiyle ilişkili olan iki farklı teknik daha bulunmaktadır. Bu tekniklerden ilki olan “*röje/rejet (atım)*”, bir mısranın gramatik ve semantik açıdan bir sonraki mısranın başında bulunan bir veya birkaç kelime ile tamamlanması hadisesi iken diğer bir teknik olan “*kontr-röje/contre-rejet (karşı atım)*” bir mısranın gramatik ve semantik açıdan başlangıcının ilk bir veya birkaç kelimesinin önceki mısranın sonunda bulunması hadisesidir (Ambros, 2017, s. 25). Yani aynı zamanda bir *anjambman* tekniği olan *röje* ve *kontr-röje*de temel birim “*mısra*”dır (Ambros, 2017, s. 24).

Edith Gülçin Ambros (2017), “Osmanlı Divan Şairleri 19. Yüzyıldan Önce *anjambman* (*Enjambement*) Tekniğini Kullanmış mıdır?” başlıklı, merhûn beyit/mısra tekniğiyle *anjambman* tekniğini örnekler üzerinden karşılaştırdığı çalışmasında “*anjambman*” tekniğinin muhtelif çalışmalarda iddia edildiği üzere Türk şiirinde Tanzimat’tan sonraki dönemde kullanılmaya başlanmadığını, dîvân şiirinde kullanılan merhûn beyit/mısra tekniğinin Fransız şiirindeki *anjambman* tekniğinin karşılığı olduğunu ileri sürmüştür.²⁹ Ambros’un yaptığı karşılaştırmaya göre “*anlamı, başka bir beyit ile tamamlanan*” (Dilçin, 1983, s. 102)³⁰ beyit olan *merhûn beyit*, *anjambman* tekniğine karşılık gelirken “*anlamı ikinci mısra da devam eden mısra*” (Kaplan, 2009, s. 843)³¹ olan *merhûn mısra*, *röje* ve *kontr-röje* -dolayısıyla *anjambman*-tekniğine karşılık gelmektedir.

Nisârî'nin kasidesinde kurulan planda kullanılan diğer bir teknik ise hem kasidenin bölümlerinde hem de tamamında görülen “*hem-vâr*” (düzgün, muntazam, uygun), “*yek-dest*” (birbirine benzer parçalardan oluşan, bütünlüklü) veya “*ma'mûr*” (işlenmiş) olarak isimlendirilen tekniktir. “*Şiirde bütünlük*” olarak tarif edebileceğimiz “*hem-vâr*”, “*yek-dest*” ve “*ma'mûr*” terimleri aslında Muallim Nâcî'nin *İstîlâhât-ı Edebiyyesi*'nde ortaya koyduğu “*yek-âheng*” kavramının karşılığıdır.³² Şerife Yalçınkaya (2019), “*Yek-âhenk ve yek-âvâz* gazel için birer terim mi yoksa beğeni ifadesi midir?” başlıklı makalesinde “*yek-âheng*” (ve *yek-âvâz*) kavram(lar)ının dîvân şiiri için bir terim olmaktan ziyade Muallim Nâcî'nin ve sonrasında Tahirü'l-Mevlevî'nin ortaya koydukları bir beğeni ifadesi olduğunu, zira bu kavram(lar)ın dîvân şâirleri veya tezkire yazarları tarafından Muallim Nâcî'nin ortaya koyduğu manada kullanılmadığını tespit etmiştir. Murat Umut İnan'ın (2016) “*İran Edebiyatından Osmanlı Edebiyatına Gazelde Konu Bütünlüğü Meselesi*” başlıklı yazısında ise hem İran edebiyatında hem de dîvân edebiyatında tezkire yazarlarının ve şâirlerin bütünlük arz eden şiirler için “*hem-*

²⁸ “*Anjambman/enjambement*” tekniğiyle alakalı detaylı bilgi için bk. (Yürek, 2008, s. 182; Ambros, 2017, s. 24-26).

²⁹ *Anjambman* tekniğinin dîvân şiirindeki varlığına dair bir başka tespit ise Metin Akar'a aittir: “Yeni Türk edebiyatı mütehasısları Türk şiirine *enjambement*'nin Servet-i Fünûn edebiyatı döneminde ortaya çıktığı kanaatine varmışlardır. Biz, sayın meslektaşlarımızın bu kanaatini paylaşmadığımızı, Türk şiirinde İslâmî dönemde de İslâm'dan önceki dönemde de *enjambement* bulunduğunu 17 Nisan 1986 tarihinde Ankara'da yapılan I. Milli Fuzûlî Semineri'nde verdiğimiz 'Eski Türk Edebiyatımızda ve Fuzûlî'de *Enjambement*' adlı bir tebliğle dile getirmiş, bu yaygın ve doğruluktan uzak olan kanaati silmeye çalışmıştık.” Bk. (Akar, 2013, s. 95).

³⁰ “*Merhûn beyit*” tekniği ile alakalı detaylı bilgi için bk. (Ambros, 2017, s. 23-24).

³¹ “*Merhûn mısra*” terimi bir teknik adı olarak dîvân şiiri incelemelerinde “*merhûn beyit*” tekniği gibi sıklığa sahip değildir. Lâkin “*âzâde mısra*” teriminin varlığının, zıddı olan “*merhûn mısra*”yı mümkün kılmasının yanı sıra 18. yüzyılda kaleme alınmış *Fenniyye-i Eş'âr* adlı mesnevîde (Kaplan, 2009) “*Mısra-ı şâniye geçür âheri / Rab' olunur böylesine ekşeri*” şeklinde tarif edilen “*mısra-i merhûn*” teriminden bahsedilmesi dîvân şiirinde “*merhûn mısra*” tekniğinin de var olduğunu göstermektedir. “*Merhûn mısra*” tekniği ile alakalı detaylı bilgi için bk. (Ambros, 2017, s. 26-27).

³² “*Böyle beyitleri arasında irtibât-ı ma'nevî bulunmak üzere yazılan gazellere yek-âheng ünvanı verilmelidir.*” Bk. (Saraç, 2017, s. 27).

vâr", "yek-dest" veya "ma'mûr" terimlerini kullandıklarını tespit etmiş (İnan, 2016, s. 108, 113, 126, 130-131, 132) ve bu kavramların günümüz şârihlerini metne bütüncül olarak bakmaya sevk etmesi gerektiğine işaret etmiştir.³³ İlgili çalışmalardan hareketle biz de bu çalışmamızda "hem-vâr", "yek-dest" ve "ma'mûr" kavramlarının³⁴ dîvân şiirinde konu bütünlüğüne işaret eden terimler olarak kullanılması gerektiği kanaatini esas almaktayız.

Bu açıklamalardan sonra Nisârî'nin kasidesi "anjambman" ve "hem-vâr" olarak adlandırdığımız tekniklerden hareketle incelendiğinde ortaya şu tespitler çıkmaktadır:

37 beyitlik kasidenin 4, 25 ve 31. beyitleri haricinde bütün beyitleri merhûn mısralardan oluşmaktadır. 25. beyti oluşturan mısralar, diliçi çeviride de görüleceği üzere iki farklı şekilde kurallı cümle hâline getirilebildiği için hem merhûn hem de âzâde mısra olabilmektedir. Bu durum, kasidedeki 74 mısranın 70'inin merhûn olduğuna işaret etmektedir. Bu mısralara anjambman, röje ve kontr-röje teknikleri açısından bakılacak olursa 52 mısranın³⁵ anjambman tekniğiyle; 12 mısranın³⁶ kontr-röje tekniğiyle birbirlerine bağlandıkları görülmektedir. 10, 24 ve 33. beyitlerin mısraları ise sihr-i helâl yoluyla birbirlerine bağlanmıştır. Sihr-i helâl sanatında birinci mısranın sonundaki yapı, hem birinci mısra hem de ikinci mısra ile ayrı ayrı bağlandığı için anjambman tekniğinden ayrılmaktadır.³⁷ Sonuç olarak 37 beyitteki mısraların 70'inin anjambman, kontr-röje ve sihr-i helâl yoluyla semantik ve gramatik açıdan beyit içerisinde birbirlerine bağlandıklarını söylemek mümkündür.

Beyitler, ferd veya merhûn oluşları açısından incelendiğinde de ortaya benzer bir sonuç çıkmaktadır. Buna göre 37 beyitlik kasidenin 10 beyti merhûn³⁸; 8 beyti ferd³⁹; 19 beyti ise hem ferd hem merhûndur⁴⁰. 19 beytin hem ferd hem de merhûn oluşlarını, beyitlerin kendi içlerinde gramatik açıdan anlam bulmuş olmaları ve diğer beyitlerle gramatik ve semantik açıdan bağlarının olması sebepleriyle açıklamak mümkündür. Yani 37 beytin 29'u merhûn beyit konumundadır. Sadece ferd olan 8 beyit ise diliçi çeviride de görüleceği üzere buldukları yerde semantik açıdan diğer beyitlerle bağlı konumdadır. Yani ferd olan beyitlerle diğer beyitler, yukarıda izah edilen *hem-vâr* tekniği ile semantik açıdan birbirlerine bağlanmışlardır. Bu sonuç da göstermektedir ki *anjambman/röje/kontr-röje* yani *merhûn mısra* ve *merhûn beyit* tekniklerinde mısralar ve beyitler arasında hem gramatik⁴¹ hem de semantik açıdan bir bağ zorunluymken *hem-vâr* tekniğinde semantik bağın olması yeterlidir. Yani *anjambman/röje/kontr-röje* yani *merhûn mısra* ve *merhûn beyit* teknikleri, bir şiiri *hem-vâr* olarak nitelendirebilmenin yollarından sayılabilir. Bu tespit, bir tablo üzerinde şu şekilde gösterilebilir:⁴²

³³ Dîvân şiirinde bütünlük meselesini tartışan bir başka çalışma için bk. (Yalçınkaya, 2021). Varlığı "*bütünüyle*" inceleyen felsefe dalı ontoloji yoluyla dîvân şiirinde bütünlük arayışında olan bir başka çalışma için bk. (Bayram, 2008).

³⁴ Çalışmanın buradan sonrasında "hem-vâr", "yek-dest" ve "ma'mûr" kavramları yerine sadece "hem-vâr" terimi kullanılacaktır.

³⁵ 1, 2, 5, 6, 7, 9, 11, 12, 15, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 25, 26, 28, 29, 30, 32, 34, 35, 36 ve 37. beyitlerin mısraları.

³⁶ 3, 8, 13, 14, 16 ve 27. beyitlerin mısraları.

³⁷ Kaya Bilgegil, *sihr-i helâl* terimini izah ederken, "Bir kelime veya kelimeler grubu, bir beytin ilk mısra sonunda yer aldığı zaman, önce o mısra da cümle tamam olacak, aynı zamanda birinci mısra âit bu son unsur, bir 'enjambement' la ikinci mısradaki ifâdeye başlangıç teşkil edecektir." şeklinde bir tespitte bulunmuş ve sihr-i helâlin aynı zamanda anjambman olduğunu belirtmiştir. Bk. (Bilgegil, 1989, s. 298). Hasan Yürek (2008) ise "Sihr-i helâl ile anjambman teknikleri üzerine mukayeseli bir çalışma" başlıklı makalesinde anjambman tekniğindeki mısralar arasında var olan akışın sihr-i helâlde olmadığına; anjambman tekniğinde olduğu gibi anlamın sadece beyitte değil aynı zamanda mısra da tamamlanıyor oluşuna işaret etmiştir. Biz de Hasan Yürek'in tespitine katılmaktayız.

³⁸ 7, 11, 12, 14, 16, 22, 23, 26, 29 ve 34. beyitler.

³⁹ 18, 19, 20, 21, 31, 32, 36 ve 37. beyitler.

⁴⁰ 1, 2, 3, 4, 5, 6, 8, 9, 10, 13, 15, 17, 24, 25, 27, 28, 30, 33 ve 35. beyitler.

⁴¹ Merhûn beyitlerdeki gramatik bağa dair *Garîb-nâme* üzerinde yapılmış bir inceleme için bk. (Demirbilek, 2012).

⁴² Tablo, şiirdeki planın görsel bir yapı üzerinden gösterilmesini amaçlamaktadır. Tablonun sağ tarafında kasidenin bölümleri gösterilmiş; sol tarafında ise kırmızı düz ok işaretiyle hem merhûn hem de ferd beyitlere, kırmızı kesik ok işareti ile merhûn beyitlere, mavi kesik ok işareti ile de ferd beyitlere işaret edilmiştir. Tablonun sağ tarafındaki bölümler esas alınarak anjambman ve hem-vâr yoluyla beyitler arasında ortaya çıkan bağa tablonun sol tarafında işaret edilmiştir. Aralarında merhûn beyit ilişkisi olan beyitlerden birbirleriyle semantik ve gramatik açıdan bağ olan beyitler esas alınarak beyitler/mısralar renklendirilmiş/kalın yazı tipiyle yazılmıştır. Yani aynı renge sahip/kalın yazı tipiyle yazılmış beyitler/mısralar semantik ve gramatik açılarından birbirlerine bağlı beyitlere işaret etmektedir.

HEM-VÂR KASİDE

HEM-VÂR KASİDE	<p>Anjambman</p> <p>Anjambman ve hem-vâr</p> <p>Anjambman ve hem-vâr</p> <p>Anjambman ve hem-vâr</p>	1	Zihî zamân-ı revân-bahş-ı neş'e-pîrâyî Ki mürde dil yine buldı dem-i Mesîhâ'yı	<p>Teşbib</p> <p>Girizgâh</p> <p>Medhiyye</p> <p>Geçiş beyti</p> <p>Fahriyye</p> <p>Geçiş beyti</p> <p>Duâ</p>
		2	Zihî tereşşuḡ-i ebr-i 'inâyet-i Bârî Ki tâze itdi yine köhne bağ-ı dünyâyı	
		3	Zihî leâfâf-i 'âlem ki pîre-zâl-ı felek Mahaldür itse yine da'va-yı Züleyhâ'yı	
		4	Cihân bu müjde ile reşk-i bezm-i Cemşîdî Felek bu devr_ile bezm-i neşât-peymâyî	
		5	Pür itdi gevher-i kâ_m_ile sâkı-i devrân Mişâl-i câm-ı tehi dâmen-i temennâyı	
		6	Riyâz-ı şevk-i bahâr-ı cihân bu faşl içre 'Aceb mi virse ğınâ-yı behişt-i vâlâyı	
		7	Kim oldı pîr-i felek gibi bir kühen-sâla Hevâ-yı feyz eşeri mâye-bahş bir nâyı	
		8	Ne devr-i şevk-fezâdır bu kim unutturdı Cihâniyân-ı ğama devr-i câm-ı şahbâyı	
		9	Nedür bu çeşm-i felekde nigâh-ı luḡ-âmîz Ki virmede yine ehl-i dile tesellâyı	
		10	Meğer ki geldi ğazâdan o server-i 'âlem Müşerref eyledi bu şeh-r-i şöhret-efzâyı	
		11	Zebân-zed-i büleġâ fahr-i zümre-i 'ulemâ Sipeh-bed-i fuзалâ 'arşa-ġir-i dâneyî	
		12	Nihâl-i dad-ı ber-ġulsitân-ı dîn ü düvel Çerâġ-ı mihr-eşer-i çillegâh-ı taḡvâyî	
		13	Cenâb-ı Hzret-i Yahyâ Efendi kim bahıtı Musahhar eyledi aña rüsüm-i fetvâyı	
		14	O yek-süvâr-ı cihân-ı sühan ki gösterse Kümeyt-i hâme-i müşġin-'anâne irhâyı	
		15	Ser-i sühanver-i erbâb-ı ḡab'a teng eyler Ferâḡ-deşt-i pehn-'arsaġâh-ı dünyâyı	
		16	O fâzil-i 'ulemâ kim ġubâr-ı keşinden Alup ideydi şabâ 'azm-i bağ-peymâyı	
		17	İderdi müşk_ile pür ceyb-i lale gibi hemân ġüşâde-dâmen-i her-ġonçe-i muḡarrâyı	
		18	Ḥakîm re'yi nabîz-ġir-i mâh-ı nev olsa Ṭab'âtından anuñ mahv iderdi sevdâyı	
		19	Olursa nâzım-ı ahvâl-i çarḡ tedbiri Benât-ı na's'a virtür ülfet-i Süreyyâ'yı	
		20	Başıldı gerd-i şenâ'at ṫarîk-i zilletde Şehâb-ı 'adli idelden cihâna saḡḡâyı	
		21	Felekde şimdi bir îkâz-ı fitne eyler yok Meğer ki nâle-i dil çeşm-i şüh-ı ra'nâyî	
		22	Penâh-ı ehl-i dilâ melce'-i ümem-şadrâ Eyâ şeref-dih-i dîhîm-i mülk-i dâneyî	
		23	Benem cihân-ı belâġatde gerçi bî-hem-tâ ġüzîde şâ'ir-i ġuzzâ-yı şadr-ı yektâyî	
		24	Ḳuşür ider yine vaşfuñda ṫab'-ı çâlakum Ne_deñlü ġeşt ü ġüzâr itse mülk-i ma'nâyı	
		25	Benem o da'i-yi dirîne-i şenâkaruñ Felek didükleri bed-ḡû-sirişt hercâyı	
		26	Nice zamân beni dür itdi âstanuñdan Egerçi olmuş_idüm ġüşe-ġir-i tenhâyî	
		27	Geçürmedüm hele bî-hüde vaḡtümü baña Müyesser eyledi Ḥak fenn-i şîr ü inşâyı	
		28	Felek bu denli bilürken merâtib-i kâdrüm Komaz benümle dem-â-dem nizâ' vü da'vâyı	
		29	İder ġehî dil-i zarî nişân-ı tûr-i cefâ ġörür ṫab'âtümü ġâh ider mudârâyı	
		30	Egerçi seng-i ġamı ḡaldırur ṫarîḡumdan Şikest ider yine mir'ât-i kalb-i şeydâyı	
		31	Felekdür ehl-i dilün ḡaşm-ı cân-ı bîmârı Felekdür ehl-i menzile iden bu ġavġâyı	
		32	Yeter Nişâr/bu süz u ġudâzıla itdün ġehî fiġân u ġehî şekve-i ġam-efzâyı	
		33	Du'â-yı devletine vaḡtidiür cür'et idüp ġetür ġurûşa dil-i hâme-i ġüher-zâyı	
		34	Hemîşe tâ ki ġuzât-ı mücâhidîn-i ümem ġüşâde eyleye himmetle mülk-i a'dâyı	
		35	Şafâlar eyleye bezm-i cihânda devletle Felekde Zühre ki tâ ide naġme-pîrâyî	
		36	ġubâr-ı dergihinün kuḡl-i rüşenâsından İde dü-çeşm-i felek kesb-i nûr-ı bînâyı	
		37	Vücüd-ı pâki virüp şadr-ı devlete revnaḡ Pür ide naġme-i kânûn-ı fażlı dünyâyı	

→ : Hem merhûn hem de ferd olan beyit.

→ : Merhûn beyit.

→ : Ferd.

Yukarıdaki tabloda görüleceği üzere kasidenin dört bölümü kendi içlerinde anjambman ve hem-vâr yoluyla bütünlüklerini sağlamışlardır. Tabloda girizgâh beyti ve geçiş beyti olarak gösterilen beyitler de buldukları yerlerde önceki ve sonraki bölümleri semantik açıdan birbirlerine bağlamış ve ortaya hem-vâr kaside çıkmıştır. Bu tespitin tam olarak anlaşılabilmesi için teşbîb bölümünden itibaren şiirdeki planı beyitler arasındaki irtibatlardan hareketle ortaya koymak gerekmektedir.

Dokuz beyitlik teşbîb bölümünde 7. beyit hariç bütün beyitler hem merhûn hem de ferd beyittir. Zira 7. beyit haricindeki her bir beyit gramatik ve semantik açıdan mananın kendi içerisinde tamamlandığı ferd beyitlerdir. 7. beytin başındaki “kim” bağlacı “zira, çünkü” manasında kullanıldığından dolayı öncesindeki beyitle bağlı cümle konumundadır ve bu sebeple 6. beyitle 7. beyit arasındaki bağ anjambman (merhûn beyit) yoluyla sağlanmıştır. Teşbîb bölümündeki ferd konumunda olan beyitlerin aynı zamanda merhûn oluşlarının sebebi ise 10. beytin başındaki “meğer ki” yapısının beyte “sebepl” manasını katması ve böylelikle öncesindeki beyitlerin semantik açıdan “sonuç” konumunda olmasıdır (hem-vâr). Ayrıca “meğer ki” yapısı sayesinde 10. beyit ile öncesindeki beyitler arasında gramatik açıdan da bağlı cümle ilişkisi kurulmuştur (anjambman). Bu ilişkilerden hareketle teşbîb bölümünün konusunu, Şeyhülislâm Yahyâ Efendî’nin seferden dönüşü sebebiyle âlemde güzelliklerin meydana çıkması şeklinde izah etmek mümkündür.

Kasidenin medhiyye bölümünde ise 11, 12 ve 13. beyitler; 14 ve 15. beyitler ile 16 ve 17. beyitler arasında gramatik ve semantik açıdan anjambman (merhûn beyit) ilişkisi kurulmuştur. 18 ile 21. beyitler arasındaki beyitler ise hem-vâr tekniğiyle semantik açıdan medhiyye bölümüne bağlanmıştır. Böylelikle medhiyye bölümünde de seferden dönen Şeyhülislâm Yahyâ Efendî’nin çeşitli niteliklerinin vasfı konu edilmiştir.

Şâir, fahriyye bölümüne geçerken medhiyye bölümüyle bağlantıyı sağlayan 22. beyti kullanarak hem memdûhunu methe devam etmiş hem de kasidenin önceki kısımlarında olduğu gibi fahriyye bölümünde de hitabının Şeyhülislâm Yahyâ Efendî’ye yönelik olduğunu belirtmiştir. Yani 22. beyit, medhiyye ile fahriyye bölümleri arasında bir “geçiş beyti” olarak kullanılmıştır. İlgili beytin muhteva olarak medih içerikli oluşu medhiyye ve fahriyye bölümleri arasında kurulan anlam bütünlüğünü sağlamıştır. Ayrıca bu beyitte de şâirin muhatabının Şeyhülislâm Yahyâ Efendî oluşu, kasidenin bütünündeki anlatımla uyumluk göstermektedir. Böylelikle 22, 23 ve 24. beyitler anjambman (merhûn beyit) yoluyla birbirlerine bağlanmışlardır. Şâir, 25 ve 27. beyitler ile 28 ve 30. beyitler arasında da merhûn mısralar (anjambman) yoluyla bir bağ oluşturmuştur. Şöyle ki; 25. beyit gramatik ve semantik açıdan ferd beyit özelliğindedir. Aynı zamanda 25. beytin ikinci mısrası merhûn mısra konumunda da kullanılabilmekte ve 26. beytin öznesi olmaktadır. Böylelikle 25 ve 26. beyitler arasında merhûn beyit (anjambman) ilişkisi oluşmaktadır. Aynı şekilde 26. beytin ikinci mısrası “egerçi” (her ne kadar) kelimesi sayesinde 27. beyte bağlanmakta ve bir başka anjambman (merhûn beyit) ilişkisi oluşturmaktadır. Üçüncü bir ilişki, 25. beytin ikinci mısrasının 26. beyte birleşmesi sonucunda ortaya çıkan yapının 27. beyit ile anjambman (merhûn beyit) ilişkisi kurabilmiş olmasıdır. 28 ile 30. beyitler arasındaki beyitlerin de -tablodaki kalın ve normal yazı tipiyle yazılmış mısraların takip edilmesi neticesinde- 25 ile 27. beyitler arasındaki ilişkiye sahip oldukları görülecektir. Şöyle ki; 28. beyit gramatik ve semantik açıdan ferd beyit özelliğindedir. Aynı zamanda 29 ve 30. beyitlerin öznesi 28. beyitte olduğu için 28 ile 29. ve 28 ile 30. beyitler arasında anjambman (merhûn beyit) ilişkisi mevcuttur. Ayrıca 29. beytin ikinci mısrasında geçen “mudârâyı itmek” (zâhirde dostmuş gibi davranmak) fiilinin açıklaması 30. beyitte olduğu için 28, 29 ve 30. beyitlerin arasında yeni bir anjambman (merhûn beyit) ilişkisi oluşmaktadır. Fahriyye bölümü için buraya kadar anlatılan ilişkilerin tamamında hem gramatik hem de semantik bağ görülürken fahriyye bölümünün son beyti olan 31. beytin

ise bölüme semantik açıdan hem-vâr yoluyla bağlandığı tespit edilmiştir. Böylelikle fahriyye bölümünde şâirin seferden dönen Şeyhülislâm Yahyâ Efendi'nin dizinin dibinde şiir vadisindeki kudretine rağmen feleğin kendisine ettiklerinden şikâyeti konu edilmiştir.

Kasidenin son bölümü olan duâ kısmına geçişte 32. beyit kullanılmış ve beyitteki "yeter" fiiliyle hem fahriyye bölümündeki şikâyete son verilmesi gerektiği belirtilmiş hem de duâyâ geçileceğinin haberi verilmiştir. Yani ferd konumunda olan 32. beyit, semantik açıdan hem-vâr yoluyla hem fahriyyeye hem de duâ bölümüne bağlanmıştır. Duâ bölümündeki 33. beyit, gramatik ve semantik açıdan ferd beyit özelliğindedir. Aynı zamanda 33. beytin birinci mısrası merhûn mısra özelliği taşımaktadır. Şöyle ki; 33. beytin birinci mısrasındaki "du'â-yı devletine" tamlananın tamlayanı "onun" (Şeyhülislâm Yahyâ Efendi'nin) olabileceği gibi 34. beyitte bahsedilen "onların" (gazilerin) şeklinde de olabilir. Zira 34. beytin birinci mısrasındaki "tâ ki" (böylelikle) yapısı, bu beytin öncesinde herhangi bir yapıya (beyit/mısra) bağlanmasını gerektirmektedir. Böylelikle 33. beytin ilk mısrası 34. beyitle bağlanarak anjambman (merhûn beyit) ilişkisi oluşturmaktadır. 35. beyit de hem gramatik ve semantik açıdan ferd beyit özelliği göstermekte hem de beytin ikinci mısrasındaki "ki tâ" (böylelikle) yapısı cümle başı yapıldığında bu beytin öncesinde herhangi bir yapıya (beyit/mısra) bağlanmasını gerektirmektedir. Yani 33. beytin ilk mısrası 35. beyitle de bağlanarak anjambman (merhûn beyit) ilişkisi oluşturmaktadır. 36 ve 37. beyitler ise hem-vâr tekniğiyle semantik açıdan duâ bölümüne bağlanmıştır. Böylelikle duâ bölümünde de şâirin seferden dönen Şeyhülislâm Yahyâ Efendi ve beraberinde bulunan ordu için Allah'a niyazı konu edilmiştir.

Dört bölümden hareketle izah edilen bu plan, bir film sahnesi olarak hayal edilecek olursa ortaya şöyle bir sahne çıkmaktadır:

Nisârî, geniş bir ovanın ortasında etrafına bakınmaktadır ve kamera Nisârî'nin gözünden görünenleri seyirciye göstermeye başlar: Kutlu bir vakittir. Kurumuş toprağa ince ince yağmur yağmakta ve ova yeşillenmektedir. Nisârî, gözünün değdiği her yerde köhnemiş âlemin yeniden dirildiğini, can bulduğunu görmektedir. Zira uzaklardan bir ulak gelmiş ve bütün bu güzelliklere sebep olan müjdeyi getirmiştir. Nisârî'nin nazarında yeryüzü bu müjdeyle neşe bulmuştur. Gökyüzü, fetihten geri geldiği muştusuyla dönmektedir. Bu müjde sayesinde arzu eden, arzusuna kavuşmuştur. Bu müjde varmadan evvel âdeta kupkuru olan ova, cennetten bir köşeye dönmüştür. O cennet bahçesinin bir köşesinde biten sazlıklardan gelen ses, Nisârî'ye ve bütün köhnemiş ruhlarla feyizli nağmeler bahşetmektedir. Bu vakit o denli kutludur ki mecliste içilen şarapla bulunan zevk, bu vaktin verdiği zevkle unutulmuştur. Kamera tekrar Nisârî'ye döner ve Nisârî kendi kendine sorar: Felek, uzaklarda neyi görmüştür de gelip insanlara teselli vermektedir? Kamera bu defa Nisârî'nin gözünden ufka doğru çevrilir. Meğer bütün bu güzelliklere sebep, Şeyhülislâm Yahyâ Efendi'nin orduyla beraber Revân Seferi'nden⁴³ dönüşüdür. Nisârî uzaktan gelen orduyu görmüştür ve ordu gittikçe yaklaşmaktadır. Nisârî'nin gözleri ordunun içindeki Şeyhülislâm Yahyâ Efendi'yi aramaktadır. Nisârî, seferden muzaffer bir şekilde dönen Yahyâ Efendi'yi görür görmez heyecanla onu methetmeye başlar. O methine devam ederken ordu iyice yaklaşır ve Nisârî, Şeyhülislâm Yahyâ Efendi'ye kavuşur. Yahyâ Efendi'nin atının yularını tutan Nisârî, methinin sonlarına yaklaşır ve hâmîsi yokken neler çektiğini ona arz etmeye başlar (fahriyye). Şeyhülislâm Yahyâ Efendi atının üstünde mağrûr bir edayla Nisârî'yi dinlemekte ve ona şefkat nazarıyla bakmaktadır. Nisârî ağlamaklı bir hâlde sözlerine devam ederken birden kendine çekidüzen verir, gözlerindeki yaşları siler ve muzaffer bir ordunun huzurunda bu denli şikâyetlerde bulunduğu için

⁴³ Şeyhülislâm Yahyâ Efendi'nin IV. Murad ile Revan ve Bağdat seferlerine katıldığı bilinmektedir. Bk. (Kaya, 2013). Kasidenin birinci beytinde geçen "revân-bahş" tamlaması da bu fethiyyenin Revân Seferi (1635) dönüşünde kaleme alınmış olabileceğini düşündürmektedir.

kendinden utanır. Yahyâ Efendi ve beraberindeki ordu şehre doğru hareket ederken Nisârî ellerini açar ve onların ardından yüce Allâh'a niyazda bulunur.⁴⁴ Ortaya çıkan bu tablo, Nisârî tarafından kaleme alınmış kasidenin "tahkiye" (hikâye etme, anlatma, anlatı) usulüne uygun bir anlatıma sahip olduğunu göstermektedir. Dîvân şiiri incelemelerinde daha çok mesnevî bağlamında kullanılan "tahkiye" kavramının, inceleme neticesinde mutelif nazım biçimleriyle yazılmış ve konu bütünlüğüne sahip şiirlerin birçoğu için kullanılabileceği ortaya çıkmaktadır.

Sonuç

XVII. yüzyıl şâirlerinden Hüseyin Nisârî Çelebi'nin Şeyhülislâm Yahyâ Efendi'nin Revân Seferi'nden dönüşü sonrası⁴⁵ yazdığı düşünülen fethiyyesinin konu edildiği bu çalışmada hem ilgili kasidenin çeviri yazılı hâli aktarılmış hem de metnin dili çevirisi yapılmıştır. Dîvân şiirinde bütünlük meselesi etrafında ortaya koyulan veriler kullanılarak incelemeye tabi tutulan kasidede *anjambman* (merhûn mısra/beyit) ve *hem-vâr* yoluyla bütünlük sağlandığı tespit edilmiştir. Kasideyi meydana getiren beyitlerin ve bölümlerin (kesret) kendi içlerinde oluşturdukları bütünlük kasidenin tamamına yansımış ve ortaya hem-vâr bir kaside çıkmıştır (vahdet). Her ne kadar dîvân edebiyatı ürünleri için "*Beyit bütünlüğü esastır ve şiirin tamamında bütünlük aranmaz.*" veya "*kırk yamalı bohça*" benzeri kanaatler belirtilmiş olsa da hem tezkirelerin ve şâirlerin şiirde "bütünlük" arayışında olduklarına dair ifadeleri hem de farklı nazım biçimlerine sahip bütünlük arz eden şiirlerin varlığı, günümüz okurunu dîvân şiirinde bütünlük arayan bir gözle bakmaya sevk etmelidir. Zira Tunca Kortantamer'in de ifade ettiği üzere, "*İslâm kültür dünyası içinde yetişen, genel algısı tasavvufun vahdet fikri ile şekillenen klâsik şâirler şiiri de vahdette algılamışlardır. Bu nedenle her beyit bütünlükle ilişkilendirilmelidir. Gazel bir bütünlüktür. Şâirin derdi her beyitte farklı şeyler söylemek olduğunda müfredede başvurmuştur.*" (Yalçınkaya, 2021, s. 870) Tunca Kortantamer'in bu tespitini biraz daha açacak olursak; bir tasavvufî öğreti olan "*El-mecâzu kantaratu'l-hakîka.*" (Mecâz, hakîkatin köprüsüdür.) sözünde, mecâzdaki (kesret) mükemmeliği müşâhede etmeden hakîkatteki (vahdet) mutlak mükemmeliğe varılamayacağı vurgulanmaktadır. İki kapak arasına girmiş bir metnin varlığı, bu bakışın Osmanlı'daki yansımaya örnek olarak verilebilir. Zira yazılı bir eseri meydana getirebilmek için cilt yapımından kâğıt üretimine; yazı malzemelerinden hat çeşitlerine varıncaya dek birçok detayda (kesret) ince işçilik gözetilmekte ve böylelikle bütündeki mükemmeliğe (vahdet) ulaşılmaktadır. Hal böyleyken dîvân şiiri ürünlerini "*kırk yamalı bohça*" olarak tarif etmektense onları "*mısradan beyte kadar her bir parçada ince işçiliğin gözetildiği; kendi başına da bir bütünlüğe sahip olan her bir parçanın birleşmesi nihayetinde birliğe ulaşmaya çalışılan metinler*"⁴⁶ olarak tarif etmenin daha isabetli olacağı kanaatindeyiz. Bu uzun tanımla, "*kesretten ve kesret ile vahdete gidişin şiiri*" şeklinde kısaltmak mümkündür. Bu sebeple bütündeki birliği görebilmek için çoğunlukla derin yapıda kurulan birlikteliği ortaya çıkarmak gerekmektedir. Bu çalışmada da söz konusu bakışla sağlanmış olan birlik ortaya konulmaya çalışılmıştır.

⁴⁴ Kurguyu oluşturabilmek adına kasidede doğrudan yer almayan; ancak metnin bağlamına uygun olan bazı parçalar tarafımızdan eklenmiştir.

⁴⁵ Bk. 43. dipnot.

⁴⁶ "Ulaşılan" yerine "ulaşılmaya çalışılan" tarifini kullanmamızın sebebi, her şiirde bu birliğe ulaşamaması olunabileceği ihtimalinden dolayıdır.

Kaynakça

- Abdülkadiroğlu, A. (1985). *İsmail Beliğ-Nühbetü'l-Âsâr li-Zeyli Zübdeti'l-Eş'âr*. Ankara: Gazi Üniversitesi Yayınları.
- Akar, M. (2013). *Su Kasidesi Şerhi*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı yayınları.
- Aksoyak, İ. H. (2014). Nisârî, Yakûb Nisârî Çelebi. *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/nisari-yakup-nisari-celebi>, [Erişim tarihi: 8.05.2023].
- Ambros, E. G. (2017). Osmanlı Divan Şairleri 19. Yüzyıldan Önce Anjambman (Enjambement) Tekniğini Kullanmış mıdır?. *Klasik Edebiyatımızın Dili*, (haz. Mustafa İsen), Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, 23-39.
- Andrews, W. G. (2014). *Şiirin Sesi, Toplumun Şarkısı-Osmanlı Gazelinde Anlam ve Gelenek*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bayram, Y. (2008). Divan Şiiri Metinlerinin Ontolojik Tahlili. *Prof. Dr. Abdülkadir Karahan Anısına Uluslararası Divan Edebiyatı Sempozyumu, 27-28 Mayıs 2008*. İstanbul: Beykoz Belediyesi Yayınları, 167-182.
- Bayram, Y. (2016). Şerhten Çözümlemeye Tahlilden İncelemeye Gazel. *Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları XI – Gazelden Gazele: Dünün Şiirine Bugünden Bakışlar*, (haz. Hatice Aynur vd.), İstanbul: Klasik Yayınları, 288-343.
- Bilgegil, M. K. (1989). *Edebiyat Bilgi ve Teorileri (Belâgât)*. İstanbul: Enderun kitabevi.
- Çağlayan, N. (2007). *Nisârî Dîvânı (Metin-İnceleme)*. Yüksek Lisans Tezi. Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi.
- Çapan, P. (haz.) (2005). *Mustafa Safâî Efendi-Tezkire-i Safâî*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.
- Demirbilek, S. (2012). Garib-nâme' de Bazı Merhun Beyitlerde "Kim" Bağlama Edatlı Cümle ile "Çün" Cümle Başı Edatı Arasındaki İlgiler. *Studies Of The Ottoman Domain (Osmanlı Hakimiyet Sahası Çalışmaları)*, 2(3), 41-46.
- Dilçin, C. (1983). *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi-Ölçüler, Uyak, Nazım Biçimleri, Söz Sanatları*. Ankara: Türk Dil Kurumu yayınları.
- Güler, M. İ. (2023a). *Dânişî Ali Dede Dîvânı*. İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Güler, M. İ. (2023b). Şeyhülislâm Yahyâ Efendi'nin "Hâme" Redifli Kasidesi ve Şerhi. *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 30, 213-236.
- Güneş, H. A. (2022). *Klasik Öncesi Dönem Türk Şiirinde Astroloji*. Doktora Tezi. İstanbul: İstanbul Medeniyet Üniversitesi.
- İnan, M. U. (2016). İran Edebiyatından Osmanlı Edebiyatına Gazelde Konu Bütünlüğü Meselesi. *Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları XI – Gazelden Gazele: Dünün Şiirine Bugünden Bakışlar*, (haz. Hatice Aynur vd.), İstanbul: Klasik Yayınları, 102-135.
- Kaçar, M. (2022). Diliçi Çeviride "Notlandırma" Üzerine. *Teoriden Pratiğe Türk Edebiyatında Diliçi Çeviri*, (haz. Sadık Yazar ve Mücahit Kaçar), İstanbul: Ketebe yayınları, 121-151.
- Kahraman, S. A. (2013). *Seyahâtnâme (I. ve II. Cilt): İndeksli tıpkıbasım, 1. cilt / Evliya Çelebi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

- Kavruk, H. (2014). Şeyhülislâm Yahyâ. *Türk edebiyatı isimler sözlüğü TEİS*, <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/seyhulislam-yahya> [Erişim tarihi: 8.05.2023].
- Kavruk, H. (t.y.). *Şeyhülislam Yahyâ Dîvânı*. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-78405/seyhulislam-yahya-divani.html> [Erişim tarihi: 8.05.2023].
- Kaya, B. A. (2013). Yahyâ Efendi, Zekeriyyâzâde. *TDV İslâm Ansiklopedisi* (C. 43, s. 245-46). İstanbul: TDV Yayınları.
- Kayaokay, İ. (2017). Şeyhülislâm Yahyâ İçin Yazılan Kasideler. *Millî Kültür Araştırmaları Dergisi (MİKAD)*, 1(2), 108-159.
- Köksal, M. F. (2018). *Eski Türk Edebiyatında Tenkit ve Teori*. İstanbul: Kesit Yayınları.
- Ögel, B. (1995). *Türk Mitolojisi (Kaynakları ve Açıklamaları ile Destanlar) – II. Cilt*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Pala, İ. (2015). *Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü*. İstanbul: Kapı Yayınları.
- Saraç, M. A. Y. (2017). *Muallim Naci – Istılâhât-I Edebiyye*. Ankara: TDK Yayınları.
- Uzun, M. İ. (2010). Süreyyâ. *TDV İslâm Ansiklopedisi* (C. 38, s. 162-64). İstanbul: TDV Yayınları.
- Üstüner, K. (2009). Şiir, Şair ve Edebi Kurallara Dair Yazılmış Bir Mesnevi: Fenniyye-İ Eş'âr. *Turkish Studies*, 4 (7), 826-892.
- Yalçınkaya, Ş. (2019). Yek-Âhenk Ve Yek-Âvâz Gazel İçin Birer Terim Mi Yoksa Beğeni İfadesi Midir?. *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, 3 (4), 243-256.
- Yalçınkaya, Ş. (2021). Gazeli Yeniden Yorumlamak ve Gazelde Bütünlük Tartışmaları. *İskender Pala Armağanı*, (ed. Nagihan Gür), 863-874.
- Yılmaz, K. (2001). *Güftî ve Teşrîfâtü's-Şu'arâsı*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.
- Yürek, H. (2008). Sıhr-i Helâl ile Anjambman Teknikleri Üzerine Mukayeseli Bir Çalışma. *Bilig*, 46, 179-192.
- “Bârî”, *Kubbealtı lugati*. <http://lugatim.com/s/bari>, [Erişim tarihi: 9.05.2023].
- “Devir-Devr”, *Kubbealtı lugati*. <http://lugatim.com/s/devir>, [Erişim tarihi: 9.05.2023].
- “Devran”, *Kubbealtı lugati*. <http://lugatim.com/s/devran>, [Erişim tarihi: 9.05.2023]
- “Kamış”, *Kubbealtı lugati*. <http://lugatim.com/s/kamıs>, [Erişim tarihi: 16.05.2023]
- “Kânun”, *Kubbealtı lugati*. <http://lugatim.com/s/kanun>, [Erişim tarihi: 13.05.2023]
- “Mâye”, *Kubbealtı lugati*. <http://lugatim.com/s/maye>, [Erişim tarihi: 9.05.2023]
- “Ney-Nay”, *Kubbealtı lugati*. <http://lugatim.com/s/NEY>, [Erişim tarihi: 16.05.2023].
- “Şevkefzâ”, *Kubbealtı lugati*. <http://lugatim.com/s/ŞEVKEFZÂ>, [Erişim tarihi: 9.05.2023].
- “Zühre”, *Kubbealtı lugati*. <http://lugatim.com/s/Z%C3%BChre>, [Erişim tarihi: 6.06.2023].
- www.lexiqamus.com, [Erişim tarihi: 23.05.2023].
- www.lugatim.com, [Erişim tarihi: 23.05.2023].